

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

© Микитин Т.М., Шершун М.Х., 2005

Розглянуто питання входження освіти в систему ринкових відносин. Дано характеристику освітнім послугам та ринку освіти. Наведено основні результати досліджень ринку освітніх послуг Рівненської області. Визначено попит та пропозицію на освітні послуги в м. Рівне.

The problem of education entrance into the system of market relations is considered. The characteristics of education services and education market are given. The results of the investigation of the education service market in Rivne region are given. Supply and demand for the education services in Rivne are determined in the article.

Постановка проблеми. Національні інтереси України вимагають найшвидшого входження до світового господарського комплексу, послідовного становлення як впливового елемента європейської спільноти. Це можливо у разі якісних змін в економіці держави, розбудові демократичного громадянського суспільства, а відтак і радикальних змінах в системі освіти.

Цілеспрямоване реформування системи освіти можливе тільки внаслідок аналізу соціокультурних, економічних, політичних процесів у державі в тісній взаємодії з глобалізаційними проблемами, що виникають на шляху інтеграції до Європи. Тому стратегія розвитку освіти полягає у її зміцненні та послідовній інтеграції у європейські та світові освітні простори.

З перших років створена незалежна Україна значну увагу приділила розвитку освіти в нових економічних умовах. Було ухвалено державну національну програму "Освіта (Україна. XXI століття)", розроблено повністю нормативну базу діяльності освітніх установ. Кроки молодії української держави дали свої результати, які виявились у зростанні кількості студентів (табл. 1).

У сучасних умовах освіта – це не знання самі по собі. Рівень освіти вказує на такий розвиток особистості, формування громадянина, що забезпечує його діяльність через самостійний вибір форм самореалізації. Для результату освіти не має істотного значення спосіб її здобуття, оскільки в сучасних умовах не диплом визначає працездатність, а освіта упродовж всього життя є головним чинником науково-технічного прогресу, відновлення і відтворення суспільних ресурсів, насамперед здатності людини динамічно адаптуватися до нових професійних вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні питання розвитку та функціонування освіти в ринкових умовах розглядаються такими вітчизняними та зарубіжними авторами, як Є. Крикавський, Т. Оболенська, О. Сидоренко, Р. Патора [2, 3, 7] Автори зосереджували свою увагу на розвитку сфери вищих освітніх послуг у масштабах держави.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення специфіки освітньої послуги та аналіз розвитку ринку освітніх послуг Рівненської області.

Виклад основного матеріалу. Входження освіти в систему ринкових відносин формує особливий вид товару – освітню послугу, яку визначають як обсяг навчальної і наукової інформації, що трансформується у ході навчання в певну суму знань для задоволення потреб фізичних та юридичних осіб у загальноосвітній, професійно-кваліфікаційній підготовці, перепідготовці, навчанні впродовж всього життя [2].

Освітні послуги специфічні, їхньою особливістю є:

- неосязність рівня послуги, неможливість їх підтвердження до моменту надання, що утруднює вибір навчального закладу – постачальника послуги;
- неможливість відокремити послуги освіти від навчальних закладів, що значно посилює роль викладачів – як джерела надання послуг, їхньої кваліфікації;
- непостійна якість освітніх послуг;
- недовговічність освітніх послуг і неможливість їх зберігання, хоча ефект від послуги у вигляді набутих студентом знань зберігається;
- відсутність права володіння послугою освіти, оскільки її неможливо пізніше продати;
- велика тривалість надання освітніх послуг, що призводить до відсутності попиту на них у разі зміни кон'юнктури ринку праці;
- залежність результатів навчання від умов майбутньої роботи і життя випускника;
- споживачами освітніх послуг є молоді люди;
- необхідність подальшого супроводу освітніх послуг, зокрема, надання випускникам консультацій, організація курсів підвищення кваліфікації.

Розвиток освітніх послуг, їх розширення формує ринок освітніх послуг. Ринок освіти – це:

- 1) сукупність відносин (правових, фінансово-економічних, соціально-освітніх, організаційно-методичних, інформаційних тощо) у сфері обміну, що складаються між виробниками і споживачами освітніх послуг;
- 2) сукупність нормативно-законодавчих, морально-етичних, культурологічно-ціннісних, інших інституціональних обмежень здійснення угод, пов'язаних з реалізацією освітніх послуг [3].

Ринок освіти як система відносин, що складається між суб'єктами освітнього процесу для досягнення певного рівня освіти, здійснення навчання, збагачення інтелектуального, творчого, культурного потенціалу особи та нації загалом передбачає використання таких ринкових категорій:

- попиту як форми вираження потреб індивідів і суспільства в освітніх послугах;
- пропозиції як обсягу освітніх послуг, що продукуються і надаються суб'єктами освітнього процесу;
- ціни у вигляді плати за надану послугу, освітню програму, набуті вміння, знання, навички;
- товару – освітньої послуги, освітньої програми.

Головними суб'єктами відносин на ринку освіти є: сторона, що надає освітні послуги (заклади освіти всіх рівнів, органи місцевого самоврядування, громадські організації, міжнародні інституції, окремі фізичні та юридичні особи), та їх покупці (діти шкільного віку, учні, студенти, батьки, різні категорії дорослого населення).

Нами проаналізовано стан ринку освітніх послуг в Рівненській області. Дослідженнями встановлено що в розрахунку на 10000 населення припадає 303 студенти, що відповідає середньому показнику по Україні. Характеристику основних вищих навчальних закладів, які надають освітні послуги на території області, наведено в табл. 1. Ними є:

- Рівненський державний гуманітарний університет (РДГУ), який був створений в 1998 р. на базі Рівненського державного педагогічного інституту та Рівненського державного інституту культури;
- Український державний університет водного господарства та природокористування (УДУВГП), що був створений в 1922 р.;
- Національний університет “Острозька академія” (НУОА), який розпочав свою діяльність в 1995 р.;
- Міжнародний університет ім. С.Дем'янчука “Рівненський економіко-гуманітарний інститут” (РЕГІ), який розпочав свою діяльність в 1993 р.;
- Рівненський інститут слов'янознавства Київського слов'янського університету (РІС), що розпочав свою роботу в 1995 р.;
- Європейський університет: фінанси, інформатика, менеджмент, бізнес.
- Рівненське відділення (ЄУФІМБ), що започаткувало роботу в Рівному в 1998 р.;
- Вища школа права, яка розпочала роботу в 1997 р.

Крім цього, на території області працюють структурні підрозділи інших навчальних закладів. Частка на ринку їх є незначною.

Загалом на 01.10.02 у ВНЗ 3–4 рівнів акредитації навчалось більше ніж 31 тис. студентів, з них студентами стаціонару було близько 17 тис. чоловік. Вступили на навчання в 2002 р. 7,6 тис. абітурієнтів.

Таблиця 1

**Основні характеристики ВНЗ 3–4 рівнів акредитації,
які працюють в Рівненській області [6]**

Показники	РДГУ	УДУВГП	НУОА	РЕГІ	РІС	ЄУФІМБ	ВШП
Кількість студентів разом	10849	9468	1644	4188	3252	1128	215
зокрема стаціонар	5402	6320		2415	1761	311	
заочно	5447	3148		1773	1491	757	
Вступили в 2002 р. всього	2523	2399	363	1023	693	356	60
зокрема стаціонар	1459	1671	250	656	480	99	47
заочно	1064	728	113	367	213	-	13
Ліцензований обсяг	1700	2165	250		640		50
К-сть – ліцензованих спеціальностей	24	26	6	9	12	9	1
– напрямків підготовки	9	15	6	6	8	4	1

Лідером на ринку освітніх послуг серед ВНЗ є гуманітарний університет (34 %). На 2 % менше ринку утримує головний конкурент – УДУВГП. Державні навчальні заклади охоплюють 71 % ринку освітніх послуг. Серед ВНЗ недержавної форми власності лідером є РЕГІ (14 %), на 3 % менше у конкурента – РІС. Ситуація на ринку стабілізувалась, оскільки частка на ринку за кількістю студентів, що навчаються, та тих, що вступили, є однаковою.

ВНЗ області надають можливість отримати вищу освіту за 62 спеціальностями, які охоплюють 27 напрямків підготовки. Ліцензований обсяг підготовки сягає 6190 осіб на денній формі навчання.

В табл. 2 наведено ліцензійні обсяги прийому та кількість студентів, які вступили на навчання у відсотках до загальної кількості абітурієнтів за найпопулярнішими напрямками підготовки у 2002 році.

Таблиця 2

Характеристика основних напрямків підготовки

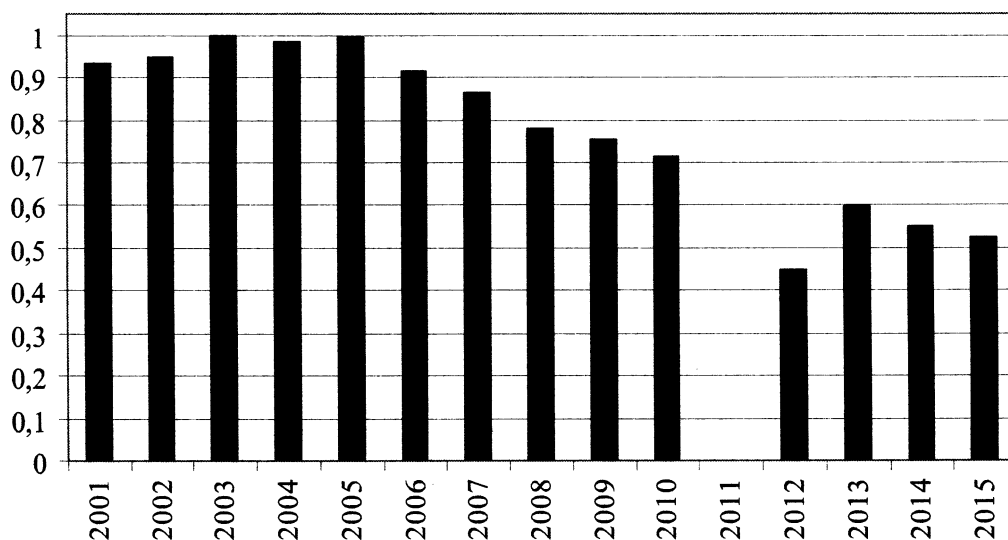
№	Напрямок підготовки	Ліцензійний обсяг, чол.	Вступили на навчання, %
1	Економіка та підприємництво	1240	16,9
2	Педагогічна освіта	1090	20,7
3	Менеджмент	550	8,9
4	Будівництво	385	2,6
5	Прикладна математика	300	4,9

Найконкурентнішими напрямками підготовки є “Економіка та підприємництво” та “Менеджмент”. Ліцензію на підготовку фахівців за цими напрямками мають 6 ВНЗ. По 16 напрямках підготовки ліцензію має тільки один ВНЗ, тобто конкуренція відсутня в Рівному.

Рейтинг найпопулярніших спеціальностей

№	Назва	ліцензований обсяг	к-сть ВНЗ, що готують	% до загальної к-ті, що вступили
1	Менеджмент організацій	500	6	8,0
2	Початкове навчання	250	2	5,4
3	Облік та аудит	295	3	5,1
4	Фінанси	250	3	4,2
5	Економіка підприємства	355	3	4,2

Ринок попиту на освітні послуги, які надають ВНЗ 3–4 рівнів акредитації представлений переважно випускниками середніх шкіл та навчальних закладів, які випускають молодших спеціалістів та бакалаврів. Нами проаналізовано демографічну ситуацію в м. Рівне. На підставі інформації було побудовано математичну модель, яка дає можливість спрогнозувати кількість випускників у школах. Результати розрахунків представлені на рисунку.

Прогноз кількості випускників ЗОШ м. Рівне у частках до випуску 2003 р.

В грудні 2003 року нами здійснено анкетування серед випускників – учнів 11 класів шкіл м.Рівне. Дослідженням було охоплено 312 випускників, які навчаються у 12 різних школах, ліцеях, гімназії. Основною метою дослідження було визначити попит на освітні послуги серед випускників шкіл м. Рівне та зорієнтованість їх на предмет отримання майбутньої професії. Слід відзначити, що 92 % випускників планують продовжити навчання, серед них 84,6 % хотіли б навчатись у навчальних закладах 3–4 рівнів акредитації.

На дату дослідження більшість опитаних – 70,3 % визначились переважно із професією, яку хочуть отримати. Найпопулярнішими для рівнян є професії економіста – 19,2 %, менеджера 11,6 %, перекладача – 10,8 %. Загалом було названо 58 професій. Вибрана спеціальність приваблює випускників високою оплатою праці – 26,5 %, можливістю реалізувати свої інтереси – 25,7 %, престижністю – 18,2 %. Безумовними авторитетами при виборі професії є батьки, хоча вплив матері на вибір професії є більшим (22,4 %) проти батька (17,5 %).

Випускники планують навчатись у Рівному – 46,3 %, Києві – 25,4 %, Львові – 12,7 %.

Влаштувати своє майбутнє випускникам допоможуть батьки – 31,3 %, власні знання 30,6 %, отримана освіта 28,6 %.

Після отримання диплома про освіту випускники хотіли б працювати в Україні 46,1 %, США 13,7 %, Англії 13,7 %, Німеччині 10,9 %, Росії 4,6 %.

Нами виконано порівняльний аналіз із результатами анкетування, здійсненого у 1998 р. [5]. За цей період зросла популярність спеціальностей перекладача, інженера, журналіста, впевненість випускників у своїх знаннях та отриманій освіті стала дещо меншою, хоча нині визначальним є вплив батьків при виборі спеціальності.

Висновки

1. На основі теоретичних досліджень визначено сутність понять “освітня послуга”, “ринок освітніх послуг”.

2. Здійснено маркетингові дослідження ринку освітніх послуг Рівненської області, визначено основних учасників ринку та дано їм характеристику.

3. Розраховано прогнозні дані кількості випускників шкіл м. Рівне.

4. Наведено результати анкетування старшокласників.

1. Україна в цифрах у 2001 році: Корот.стат.довід./ Державний комітет статистики України. – К., 2002. 2. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни. – Львів, 2002. 3. Сидоренко О.Л. Приватна вища школа: шляхи Україна у світовому вимірі. – Харків, 2000. 4. www.cepes.ro Statistical Information on Highes Education in Central and Eastern Europe. Веб-сторінка Європейського центру вищої освіти в Європі. 5. Вербець В.В. Методологія та методика соціологічних досліджень., – Острог, 2001. –С. 147–153. 6. Статистичний щорічник Рівненської області за 2202 рік. – Рівне, 2003. 7. Патора Р. Вплив демографічних змін на розвиток ринку вищих освітніх послуг в Польщі та в Україні // Вісник НУ “Львівська політехніка”. – Львів, 2003. – №494. – С.300–306.

УДК 658.7:001.895

Р. Патора

Громадська вища школа підприємництва і управління, м. Лодзь, Республіка Польща

ПРОЦЕСИ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЕКОНОМІЧНИХ НАПРЯМКАХ В ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

© Патора Р., 2005

Розглядаються аспекти впливу на привабливість систем вищого шкільництва і інституцій Польщі в умовах європейської інтеграції. Представлено аналіз ключових проблем вищої освіти в Польщі як основного чинника конкурентоспроможності людських засобів. Досліджено, що умови посиленої конкуренції сприяють не лише зниженню якості послуг внаслідок цінового суперництва, але також ведуть до селекції і виокремлення групи навчальних закладів, які реалізують освіту на високому рівні в хороших умовах.

The aspects of attractiveness of the higher education in Poland with the connection to European integration are described. This article presents the analysis of key problems of higher education in Poland as the main factor of labor resources compatibility. It was find out that growing competition causes the worse quality of services, because of price wars, and selection and crystallization of higher education institutions group, which provides educational services on high level and in good conditions.

Постановка проблеми. Польща в Європейському Союзі буде підпорядковуватися європейській конкуренції, а також союзній конкуренції. Можна висувати тезу, що входження до Європейського Союзу буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності у сфері освіти людських